

ЛОЗОВА Т.П.

Провідний інженер

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ

Французький б-р, 29 м. Одеса, Україна, 65044

E-mail:ua.lozovaya@gmail.com

HTTPS://ORCID.ORG/0000-0002-4896-1930

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ ЛОГІСТИЧНОГО РОЗВИТКУ РИНКУ ПЛОДОВО-ЯГІДНОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ

Актуальність. Ринок плодово-ягідної продукції відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки держави та її регіонів, має перспективи інтеграції до світового ринку шляхом впровадження нових технологій вирощування продукції, вибору оптимальних систем зрошення, врахування особливостей організації переробки та зберігання продукції, підвищення її якості з метою виходу на зовнішні ринки збуту.

Мета та завдання. Метою статті є дослідження сучасних тенденцій розвитку ринку плодово-ягідної продукції України, визначення меж ринку, його основних суб'єктів, конкурентних переваг та логістичних проблем розвитку.

Результати. У статті проаналізовано головні параметри ринку плодово-ягідної продукції України, виявлені основні тенденції та логістичні проблеми розвитку. В ході дослідження встановлено тенденцію зростання виробництва в індивідуальних секторах ринку, урожайності та попиту на плодово-ягідну продукцію. Автором визначено головні логістичні проблеми, які стримують відтворювальний розвиток ринку ПЯП, до яких віднесено: недостатність фруктосховищ в регіоні, нерозвиненість ланок зберігання та реалізації продукції індивідуальних господарств, низька роль держави, відсутність оптових ринків сільськогосподарської продукції та інші. Вирішення зазначених проблем сприятиме логістичному розвитку та розширеному відтворенню ресурсів у секторах даного ринку.

Висновки. У ході дослідження обґрунтовано авторське визначення категорії «логістичний розвиток ринку ПЯП», проаналізовано основні тенденції та логістичні проблеми розвитку, запропоновано основні заходи логістичного розвитку ринку, зокрема: створення кооперативів збутових чи переробних, побудова фруктосховищ у регіоні, створення оптових ринків сільськогосподарської продукції, які забезпечують зв'язок індивідуальних виробників із оптовими покупцями та надають їм комплекс маркетингових послуг.

Ключові слова: плодово-ягідна продукція, ринок, ємність ринку, експорт, імпорт.

LOZOVA T.P.

Senior Engineer

Institute of market problems and economic & ecological research NAS of Ukraine

Frantsuzskyi Boulevard, 29, Odessa, Ukraine

E-mail:ua.lozovaya@gmail.com

HTTPS://ORCID.ORG/0000-0002-4896-1930

TRENDS AND PROBLEMS OF LOGISTIC DEVELOPMENT OF THE FRUIT AND BERRY PRODUCTS MARKET

Topicality. The market of fruit and berry products plays an important role in ensuring the food security of the state and its regions, has prospects for integration into the world market by introducing new technologies of growing products, choosing optimal irrigation systems, taking into account the peculiarities of organization of processing and storage of products, improving its quality in order to reach foreign markets.

Aim and tasks. The purpose of the article is to study the current trends in the market development of fruit and berry products of Ukraine, determine the boundaries of the market, its main subjects, competitive advantages and logistical problems of development.

Research results. The main parameters of the market of fruit and berry products of Ukraine are analyzed in the article, the main tendencies and logistical problems of development are revealed. In the course of the research the tendency of growth of production in individual sectors of the market, yield and demand for fruit and berry products was established. The author identifies the main logistical problems that hinder the reproductive development of the SNF market, which include: lack of storage facilities in the region, underdevelopment of storage units and sales of products of individual farms, low role of the state, lack of wholesale markets for agricultural products and others. Solving these

problems will contribute to the logistical development and expanded reproduction of resources in the sectors of this market.

Conclusion. The study substantiates the author's definition of the category "Logistics development of the SNF market", analyzes the main tendencies and logistical problems of development, proposes the basic measures of logistic development of the market, in particular: the creation of cooperatives of sales or processing, the construction of fruit stores in the region, the creation of wholesale markets, the establishment of wholesale markets, connection of individual manufacturers with wholesalers and provide them with a range of marketing services.

Keywords: fruit and berry products, market, market capacity, export, import.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

В умовах зовнішньої інтеграції та її впливу на розвиток економіки країни, аналіз вітчизняного ринку плодів та ягід, який забезпечує національну продовольчу безпеку, набуває важливого значення. Плоди та ягоди відіграють важливу роль у раціоні харчування населення, фактична норма споживання яких сягає близько 80 кг. за рік. Для максимального забезпечення високоякісної плодово-ягідної продукції на ринках, потрібно проаналізувати сучасні тенденції розвитку та проблеми, які впливають на формування попиту та пропозиції. В аграрному секторі України товарне виробництво ПЯП за останні роки зростає, особливо на свіжі плоди та ягоди протягом року. Це стимулює сільгоспвиробників до впровадження нових технології вирощування продукції, збирання та зберігання, підвищення її якості.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Плодово-ягідний ринок України виступає об'єктом дослідження багатьох науковців. Теоретичні основи логістики товарного ринку висвітлені в працях Б.В. Буркинського [8], О.В. Нікішиної [9], В.М. Лисюка [10]. Основні проблеми та перспективи розвитку ринку відображаються у працях І.А. Сало, О.Ю. Єрмакова, В.В. Юрчишина, А.І. Шумейка, П.В. Кондратенка, А.М. Григоренка І.І. Ковчежнюка, О.В. Рибаківа, Д.Ф. Чухно та інших. Однак, додаткової уваги потребують питання логістичного розвитку ринку ПЯП та основних ланок його логістичного ланцюга. Існуючі наукові праці присвячені аналізу попиту і пропозиції, цінним параметрам ринку, експортно-імпортним операціям тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас, логістичні проблеми розвитку ринку плодів та ягід в Україні, особливості функціонування фермерських господарств та господарств населення, реалізації державних програм розвитку та підтримки аграрного сектору потребують подальших досліджень.

Формулювання цілей дослідження (постановка завдання). Метою статті є дослідження сучасних тенденцій розвитку ринку плодово-ягідної продукції України, визначення меж ринку, його основних суб'єктів, конкурентних переваг та логістичних проблем розвитку.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Товарний ринок називається релевантним, якщо у ньому визначені головні параметри меж ринку: товарні, часові та територіальні. Для визначення меж товарного ринку застосовують Методику визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку [1] (далі – *Методика*).

Товарні межі ринку формуються групою взаємозамінних товарів або товарних груп, тобто споживач легко може перейти від споживання одного товару до іншого. Показниками взаємозамінності виступають споживчі властивості, якісні показники, умови використання, ціна та інші. Товарні межі ринку ПЯП – формують 4 групи культур: зерняткові, кісточкові, горіхоплідні (волоський горіх) та ягідники (табл.1). Виноград формує окрему групу ягідних культур і має свою специфіку процесів відтворення, зокрема, головним продуктом його переробки є вино, яке утворює окремий ринок, відмінний від плодового. Тому, у даному дослідженні, товарні межі ринку ПЯП не включатимуть виноград. Слід відзначити, що у статистичній звітності виноград виокремлений у самостійну товарну групу, що не входить до ПЯП. Територіальні (географічні) межі ринку визначаються мінімальною територією, за межами якої придбання взаємозамінних товарів є недоцільним та неможливим. В даному випадку враховуються фізичні та технічні характеристики товарної групи, усі види обслуговування, цінова політика, місце розташування та інші [1].

Часові межі ринку формують проміжок часу, протягом якого між продавцями і споживачами утворюється товарний ринок зі сталою структурою. Як правило, це календарний рік.

Товарні ринки характеризуються ємністю та ступенем відкритості ринку (СВР). СВР відображає питому вагу товарів або товарних груп, які були ввезені з-за географічних (територіальних) меж ринку у загальному обсязі ринку. Згідно даної Методики [1], якщо СВР менше 40%, то територія держави є територіальними (географічними) межами ринку.

Територіальні (географічні) і товарні межі ринку ПЯП

МЕЖІ	КЛАСИФІКАЦІЙНІ ОЗНАКИ	ВИДОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ
Територіальні	Здатність до переміщення (попиту, пропозиції)	Територія держави є межами ринку (СВР щодо міжнародної торгівлі менше 40%)
ТОВАРНІ	Основні групи плодів та ягід (статистична звітність)	1 група –зерняткові (яблуна, груша, айва); 2 група – кісточкові (слива, вишня, черешня, абрикос, персик); 3 група – горіхоплідні (волоський горіх); 4 група – ягідники (суниці, полуниці, малина, смородина, агрус)
	Період досягання (збору врожаю)	<u>1. Зерняткові</u> : літні (ранні), (крім айви); осінні; зимові <u>2. Кісточкові та ягоди</u> : ранньостиглі; середньостиглі; пізньостиглі
	За якістю (стандарти)	Вищий гатунок (крім айви) 1 товарний гатунок 2 товарний гатунок 3 товарний гатунок (крім айви)
	Технологія приготування	- свіжа ПЯП (свіжі, сушені, морожені); - продукція неглибокого ступеню переробки (варення, джеми, компоти); - продукція глибокого ступеню переробки (натуральні соки, натуральні пюре); - продукція глибокого ступеню переробки з широким застосуванням домішок (соки, нектари, морси та інші, пюре-суміші, фруктово-молочні суміші, фруктово-горіхово-молочні суміші)
	Види ПЯП, що імпортуються/експортуються з України за УКТЗЕД (статистична звітність)	80100000 - Горіхи кокосові, бразильські, кеш'ю 80200000- Інші горіхи 80300000-Банани, включаючи плантайни 80400000-Фініки, інжир, ананаси, авокадо, гуаява, манго та мангостани 80500000-Цитрусові 80700000-Дині, кавуни і папайя 80800000-Яблука, груші та айва 80900000-Абрикоси, вишні та черешні, персики (включаючи нектарини), сливи та терен 81000000-Інші плоди 20060000- Овочі, плоди, горіхи, шкірки плодів та інші частини рослин, консервовані з доданням цукру (глазуровані, зацукровані або просочені цукровим сиропом) 20070000- Варення, джеми, плодові желе, мармелад, плодові або горіхові пюре, плодові або горіхові пасти, одержані шляхом теплової обробки, з доданням або без додання цукру чи інших підсолоджувальних речовин 20080000- Плоди, горіхи та інші їстівні частини рослин, приготовлені або консервовані іншим способом, з доданням або без додання цукру чи інших підсолоджувальних речовин або спирту, в іншому місці не зазначені 20090000- Соки з плодів (включаючи виноградне сусло) або соки овочеві, незброджені та без додання спирту, з доданням або без додання цукру чи інших підсолоджувальних речовин

*Складені автором на основі джерел [3,4,5]

СВР більше 40% є ознакою відкритості загальнодержавного ринку і потребує додаткового дослідження щодо впливу іноземних продавців, постачальників та виробників на становище, яке займають суб'єкти господарювання на цьому ринку.

Український ринок плодово-ягідної продукції відноситься до категорії державних ринків за сукупністю ознак, що визначають його територіальні межі. Ступінь відкритості ринку підтверджують розрахунки таблиці 2. В залежності від поставленої мети, інформаційної бази, аналітичних досліджень товарні межі ринку можуть змінюватись.

Плодово-ягідну продукцію складають групи зерняткових, кісточкових, горіхоплідних культур та ягідників. Яблука, груші та айва, горобина, мушмула формують групу зерняткових, серед яких яблука складають найбільший відсоток виробництва і займають основне місце в плодovому асортименті.

Група кісточкових - слива, вишня, черешня, абрикос, персик, кизил, алича. Лідерами цієї групи є вишня та слива (табл. 5). Перспективним є кизил, площі насаджень якого з кожним роком зростають. Розвиток горіхівництва в Україні з кожним роком зростає. Першість серед горіхоплідних культур (насаджень) отримали фундук та волоські горіхи [4].

До ягід відносяться суниця, полуниця, малина, смородина, агрус, обліпіха та інші. В останні роки популярності набирають нові ягідні культури, такі як лохина та ірга. У 2018 році у закладці молодих садів лохини виділили 518 га [4]. У цієї ягоди великі експортні перспективи, як свіжої, так і замороженої.

Канада має досвід вирощування ірги, ягоди якої переробляють на джеми, сиропи, сушать або заморожують.

Період достигання плодів та ягід різний, в залежності від сорту та природних умов. ПЯП за строками достигання поділяється на літні (ранні), осінні та зимові сорти.

Кожна група плодів ділиться на першу та другу помологічну групи. За якістю - на товарні гатунки: вищий, перший, другий та третій.

ПЯП можна споживати у свіжому, замороженому та сушеному вигляді. З певної частини плодів та ягід виготовляють пюре, варення, джеми, компоти, соки та іншу продукцію.

Плоди та ягоди по УКТЗЕД відноситься до двох груп: II - Продукти рослинного походження та IV – Готові харчові продукти. В свою чергу групи діляться на підгрупи. За КВЕД 2010 плоди та ягоди поділяються на секції, розділи, групи та класи (табл. 1). (Рис. 1, 2)

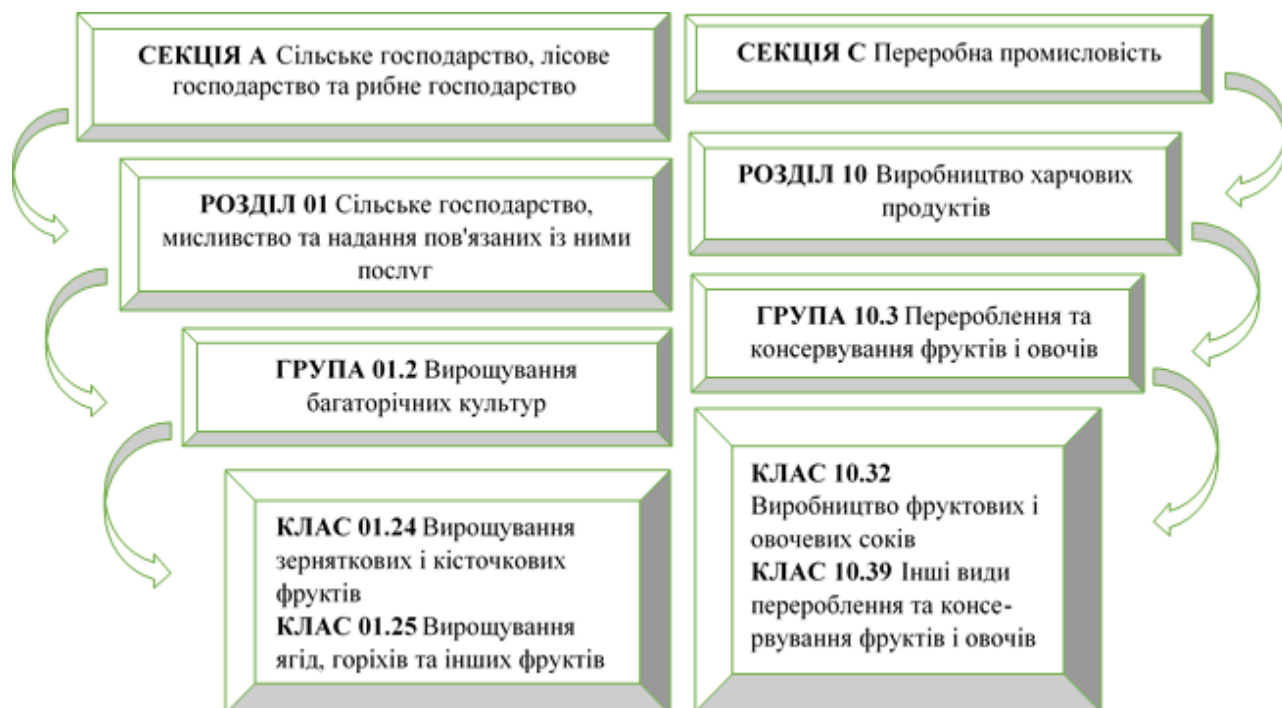

Рис.1. Класифікація плодів та ягід за КВЕД 2010 в Україні

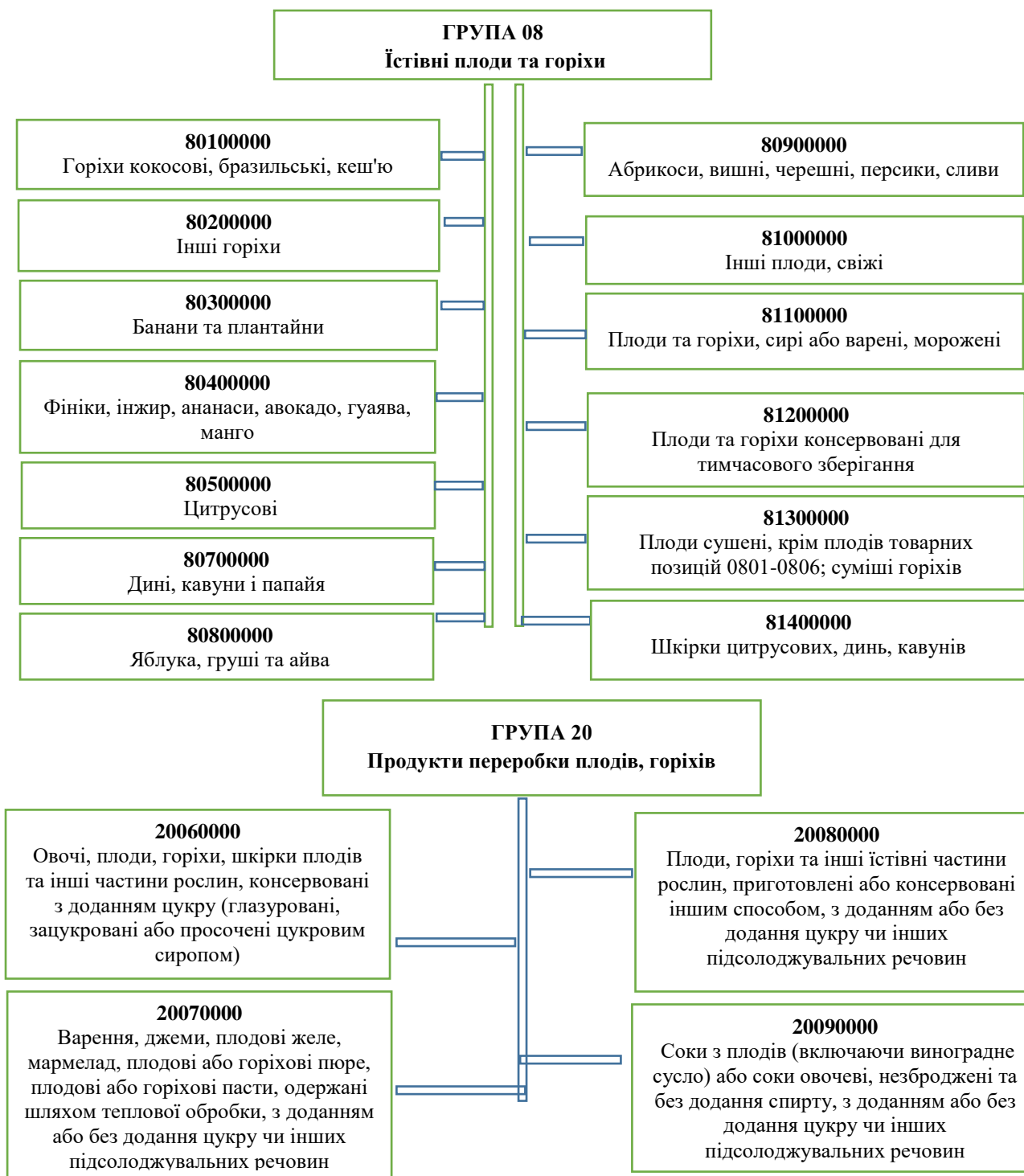

Рис.2. Класифікація плодів та ягід за УКТЗЕД в Україні

Ринок плодово-ягідної продукції характеризується показником ємності та ступенем відкритості. У 2018 році ємність ринку ПЯП склала 3208 тис. тон, яка збільшилась порівняно з 2011 роком на 16,6 % та одночасним зростанням експорту на 6,51 % (табл. 2). З 2011 по 2015 роки ємність ринку плодів та ягід зменшилась з 34,92 % до 20,01 %. 2016 -2017 рік характеризується незначним зростанням. Динаміку імпорتنих та експортних товаропотоків оцінюємо позитивно. У 2018 порівняно з 2011 роками імпорту продукції скоротився на 22 % з одночасним ростом експорту на 6,51 %. 2018 рік у порівнянні з попереднім роком.

Таблиця 2.

Ємність і ступінь відкритості ринку плодово-ягідної продукції

Показники	Роки								2018 у % до	
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2011	2017
1. Виробництво плодів, тис. т	1896,3	2008,7	2295,3	1999,1	2152,8	2007,3	2048,0	2571,3	135,6	125,6
2. Імпорт плодів, тис. т	960,7	973,0	968,0	742,6	522,1	653,7	705,6	749,4	78,0	106,2
у % до виробництва	50,7	48,4	42,2	37,1	24,3	32,6	34,5	29,1	X	X
Експорт плодів, тис. т	105,8	88,1	69,8	69,8	66,3	83,6	90,7	112,7	106,5	124,2
у % до виробництва	5,6	4,4	3,0	3,5	3,1	4,2	4,4	4,4	X	X
4. Ємність ринку (1+2-3)	2751,2	2893,6	3193,5	2671,9	2608,6	2577,3	2662,9	3208,0	116,6	120,5
5. СВР, % (2/4)	34,9	33,6	30,3	27,8	20,0	25,4	26,5	23,4	66,9	88,2

*Розраховано автором на основі джерел [2,3]

За звітний період ступінь відкритості ринку ПЯП 24 % за рахунок зростання обсягів виробництва на 35,6 % та одночасного скорочення імпорту на 22 %.

Тому, згідно Методики, якщо СВР менше 40 %, то територіальними межами ринку будуть кордони держави. За даний період цей показник не перевищував 40 %.

На даний час в Україні зберігається усталена товарна структура виробництва, і більшість підприємств все частіше орієнтується на тенденції світового ринку, а саме: удосконалення маркетингової діяльності у каналах збуту, розвиток та використання сучасних технологій з вирощування, зберігання та переробки продукції, диверсифікації сортового складу тощо. 2018 рік став рекордним для України щодо виробництва ПЯП. Обсяг виробництва плодово-ягідної продукції досягнув 2,6 млн. тон, що майже на 30 % більше, ніж у минулому році (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка й структура виробництва ПЯП в Україні, тис. т

Продукція	2000	2010	2014	2015	2016	2017	2018	2018 у % до 2000 р.	2018 у % до 2017 р.
1. Плоди і ягоди, всього	1452,6	1746,5	1999,1	2152,8	2007,3	2048,0	2571,3	177,0	125,6
1.1. У т.ч. зерняткові плоди	812,9	1048,5	1251,3	1360,0	1261,8	1248,0	1653,0	203,3	132,5
у % до виробництва	56,0	60,0	62,6	63,2	62,9	60,9	64,3	x	x
1.2. Кісточкові плоди	506,5	492,9	512,0	547,6	509,8	564,5	652,9	128,9	115,7
у % до виробництва	34,9	28,2	25,6	25,4	25,4	27,6	25,4	x	x
1.3. Культури ягідні	83,1	117,6	132,9	130,1	127,7	126,8	138,3	166,4	109,1
у % до виробництва	5,7	4,8	6,6	6,2	6,5	6,2	4,9	x	x
2. Горіхоплідні	50,1	91,1	102,9	115,1	108,0	108,7	127,2	253,9	117,0
2.1. У т.ч. горіх волоський	50,0	87,4	102,7	115,1	108,0	108,7	127,2	254,4	117,0
у % до виробництва	3,4	5,2	5,1	5,3	5,4	5,3	4,9	x	x

*Розраховано за даними Державної служби статистики України

В 2018 році виробництво плодів та ягід в Україні склало 2571,3 тис. тон, що на 77 % вище рівня 2000 року. За досліджуваний період спостерігається зростання обсягів усіх товарних груп продукції.

При цьому найбільший темп приросту характерний для зерняткових (103 %) та горіхоплідних (154 %). З 2015 по 2017 роки спостерігається незначне скорочення виробництва плодів, ягід та горіхів, пов'язане з політичним становищем у країні та відокремленням частини її території.

Статистика не в повній мірі фіксує кількість галузевих підприємств, які виробляють плодово-ягідну продукцію. За даними асоціації «Укрсадпром», в Україні функціонує близько 1500 підприємств. Кількість підприємств, пов'язаних з садівництвом, близько 1800, із яких приблизно 200 розсадників та майже 110 підприємств переробної сфери та консервації.

В залежності від організаційно-правової форми господарювання Державна служба статистики ділить виробників ПЯП на дві категорії. До першої входять юридичні особи, а саме сільськогосподарські підприємства (СГП) і фермерські господарства. До другої групи – фізичні особи, у вигляді господарств населення. В залежності від організаційно-правової форми господарювання можна поділити ринкових суб'єктів на корпоративний та індивідуальний сектори ринку.

До корпоративного сектору входять СГП: у своєму виробництві використовують найману працю, намагаються мінімізувати витрати та максимізувати прибуток. Індивідуальний сектор – фермерські господарства та господарства населення, ставлять за мету задоволення власних потреб. Суб'єктну структуру виробництва ПЯП розглянемо у корпоративному та індивідуальному розрізі (табл. 4).

Таблиця 4

**Суб'єктна структура виробництва ПЯП в Україні
(у розрізі корпоративного та індивідуального секторів) тис. т.**

Сектори	Роки								
	2000	2005	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1. Корпоративний сектор	260,2	189,3	249,8	400,3	276,2	343,4	275,0	258,3	556,3
2. Індивідуальний сектор, усього, в т.ч.	1192,4	1500,6	1496,7	1895,0	1722,9	1809,4	1732,3	1789,7	421,4
2.1. Фермерські господарства	3,9	10,8	37,0	43,9	55,8	68,3	95,5	75,5	135,2
2.2. Господарства населення	1188,5	1489,8	1459,7	1851,1	1667,1	1741,1	1636,8	1714,2	2014,7
Усього:	1452,6	1689,9	1746,5	2295,3	1999,1	2152,8	2007,3	2048,0	2571,3
Структура виробництва (суб'єктний розріз), %									
1. Корпоративний сектор	17,9	11,2	14,3	17,4	13,8	16,0	13,7	12,6	16,4
2. Індивідуальний сектор, усього, в т.ч.	82,1	88,8	85,7	82,6	86,2	84,0	86,3	87,4	83,6
2.1. Фермерські господарства	0,3	0,6	2,1	1,9	2,8	3,2	4,8	3,7	5,3
2.2. Господарства населення	81,8	88,2	83,6	80,6	83,4	80,9	81,5	83,7	78,4
Усього:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

*Розраховано за даними Державної служби статистики України

У 2017 році частка корпоративного сектору у загальному виробництві склала 12,6 % (258,3 тис. т.), а індивідуального сектору – 87,4 % (1789,7 тис. т.). З 2000 року спостерігається тенденція зниження питомої ваги корпоративного сектору з 17,9 % до 12,6 % у 2017 р. за одночасного зростання частки індивідуального сектору з 82,1 % до 87,4 %. Частка фермерських господарств зростає з 0,27 % до 3,69 %. Це обумовлено збільшенням споживчого попиту, зацікавленістю господарств населення у вирощуванні та збуті ПЯП, а також наданням державної підтримки.

У 2018 році ситуація змінилась приростом питомої ваги корпоративного сектору з 12,4 % (2017 р.) до 16,4 % (556,3 тис. т.) за рахунок державних програм підтримки та розвитку та зниженням

частки індивідуального сектору з 87,4 % (2017 р.) на 83,6 %, в тому числі частка фермерських господарств зростає з 3,7 % (2017 р.) до 5,3 % (2018 р.). В цілому за 2018 рік спеціалізовані виробники за рахунок яблук зібрали врожаю плодів та ягід понад 60 % [4], порівняно з минулим.

Велику роль у виробництві ПЯП відіграють господарства населення, які забезпечують 78,4 % плодово-ягідної продукції, серед якої: зерняткових – 68,8 %, Кісточкових – 96,2 %, горіхоплідних – 99 % та ягідників – 88,9 % (табл. 5).

В загальній структурі виробництва зерняткові займають 64 %, кісточкові – 25,4 %, горіхоплідні – 4,9 % та ягідники – 5,4 %. Найбільш поширеними видами продукції є яблука (56,9 %), груша (7,1 %), слива (7,7 %), вишня (8,5 %).

Таблиця 5

Видова і суб'єктна структура виробництва плодів та ягід в Україні в 2018 р.

Види продукції	Видова структура		Суб'єктна структура, %	
	Тис. т	%	Сільгосп- підприємства	Господарства населення
Плоди і ягоди, всього	2571,3	100,00	21,6	78,4
1. Зерняткові, всього, у т.ч.	1653	64,29	31,2	68,8
1.1. Яблуна	1462,4	56,87	34,8	65,2
1.2. Груша	183,2	7,12	3,3	96,7
2. Кісточкові, всього, у т.ч.	652,9	25,39	3,8	96,2
2.1. Слива	198,1	7,70	2,5	97,5
2.2. Вишня	218,7	8,51	2,9	97,1
2.3. Черешня	84,6	3,29	5,7	94,3
2.4. Абрикос	111,7	4,34	0,9	99,1
2.5. Персик	26,4	1,03	27,3	419,3
3. Горіхоплідні (волоський горіх)	127,2	4,95	1	99
4. Ягідники, всього, у т.ч.	138,3	5,38	11,1	88,9
4.1. Суниця і полуниця	62,3	2,42	11,4	88,6
4.2. Малина та ожина	35,2	1,37	9,9	90,1

*Розраховано за даними Державної служби статистики України

У виробництві ПЯП спостерігається домінування індивідуального сектору – господарств населення (78 %) над сільськогосподарськими підприємствами (22 %). У 2018 році індивідуальний сектор виробляв 97 % груш, 98 % слив, 98 % вишні, 94 % черешні, 99 % абрикос та 90 % ягідних культур. Ягідний ринок в Україні повністю не сформувався, тому продукція споживається домогосподарствами та може бути реалізована з поля або на продовольчих ринках. Виробництво ягід у 2018 році збільшилось на 66 % в порівнянні з 2000 роком (табл. 3). Лідерами даної групи є суниця та полуниця (89 %). Горіхоплідних було вироблено майже 100 %.

За останні роки площі плодово-ягідних насаджень (ПЯН) залишаються стабільними.

Таблиця 6

Площа плодово-ягідних насаджень в Україні, тис. га

Площі насаджень	2000	2010	2013	2015	2016	2017	2018	2018 у % до 2000 р.	2018 у % до 2017 р.
1. Площа плодово-ягідних насаджень	425	255	253	235	224	226	228	53,6	100,9
у т.ч. у плодоносному віці	378	223	222	206	196,7	198,5	200	52,9	100,8
1.1. Площа зерняткових насаджень	-	-	136,8	127,5	120,2	117,6	115,9	-	98,6

<i>у т.ч. у плодоносному віці</i>	248,1	119,9	118,6	111,2	104,7	104,7	105,1	42,4	100,4
1.2. Площа кісточкових насаджень	-	-	77,2	70,1	68,8	68,9	69	-	100,1
<i>у т.ч. у плодоносному віці</i>	94,1	69,6	68,9	62,4	60,9	61	61,1	64,9	100,2
2. Площа ягідників	-	-	22,6	21,7	21,1	21,4	21,9	-	102,3
<i>у т.ч. у плодоносному віці</i>	20,2	19,9	20,3	19,8	19,8	19,9	20,2	100,0	101,5
3. Горіхоплідні насадження	-	-	17	16,6	16,4	18,3	21,2	-	115,8
<i>у т.ч. у плодоносному віці</i>	15,6	14,1	14,2	13,5	13,3	13,5	13,8	88,5	102,2

*Розраховано за даними Державної служби статистики України

Площа плодово-ягідних насаджень України складає 228 тис. га, з них 200 тис. га займають насадження у плодоносному віці, з яких 105,1 тис. га належить зернятковим і 61,1 тис. га – кісточковим, 20,2 тис. га займають ягідники та 13,8 тис. га – горіхоплідні насадження. З 2000 року спостерігається негативна тенденція скорочення державних площ плодових та ягідних насаджень з 425 тис. га до 228 тис. га (56,4 %) (табл. 6).

Суттєве скорочення площ плодово-ягідних культур пов'язане з використанням нерентабельних малоефективних насаджень, застарілою матеріально-технічною базою, недостатністю обсягів інвестування та кредитування.

Скорочення площ обумовлює негативну динаміку і несе певну загрозу вікової та сортової структури, порушуючи процеси розширеного відтворення.

У 2018 році, завдяки діючій державній підтримці, українські садівники посадили майже 4 тис. га молодих насаджень. На половину новостворених площ припали фундук (1039 га) і волоський горіх (861 га), які мають великі перспективи в цьому напрямку, яблуні (608 га), лохина (518 га) та суниці (179 га) [4].

В Україні спостерігається тенденція зростання урожайності плодових та ягідних культур у 3,3 рази (з 38,4 ц/га в 2000 році до 128,4 ц/га у 2018 році) за рахунок інноваційної діяльності та розвитку науково-дослідних інститутів, станцій та лабораторій. Особлива увага приділяється семінарам, конференціям та зустрічам з садівництвами для обміну досвідом та впровадження нових інноваційних технологій.

Зерняткові насадження показали найвищу урожайність у 2018 році - 157,8 ц/га, яка на 32 % більша за урожай минулого року. Лідером цієї групи є яблука, які в загальній структурі склали 57 % (табл. 7).

Таблиця 7

Урожайність плодово-ягідних насаджень в Україні, ц/га

Показники	2000	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2018 у % до 2000р	2018 у % до 2017р
Плодово-ягідні насадження	38,4	78,2	103,5	95,2	104,5	101,9	103,1	128,4	334,4	124,5
1.1. Зерняткові	32,8	87,4	117,3	109,8	122,4	120,4	119,6	157,8	481,1	131,9
1.2. Кісточкові	53,8	70,8	94,5	80,9	87,8	83,8	92,3	106,6	198,1	115,5
1.3. Ягідники	41,2	59,1	66,3	67,2	65,6	64,8	63,2	68,4	166,0	108,3

1.4. Горіхоплідні (волоський горіх)	32,1	61,6	85,5	77,7	85,1	79,7	79	90,2	281,0	114,2
---	------	------	------	------	------	------	----	------	-------	-------

*Розраховано за даними Державної служби статистики України

Фактичне споживання ПЯП в Україні є значно нижчим раціональних норм, що є свідченням наявності внутрішнього потенційного попиту на плоди та ягоди вітчизняного виробництва.

У 2018 році Україна експортувала плодово-ягідної продукції на суму 229 млн. доларів, серед якої волоський горіх 117 млн. дол., заморожені плоди та ягоди на суму 78 млн. дол., яблука та груші – 15 млн. дол. (табл. 8).

З таблиці 8 видно, що групи «Їстівних плодів та горіхів» і «Продуктів переробки овочів та фруктів» мають негативне сальдо. Перше місце у структурі експорту складає група інших горіхів, свіжих або сушених, які займають більше половини експортних операцій – 51,3 %, а у імпорті – 3,64 %. Друге місце належить плодам та горіхам, сирим або вареним у воді чи на парі, мороженим, з доданням або без додання цукру чи інших підсолоджувальних речовин, які займають майже 35 % структури експорту. Дині та кавуни свіжі складають 1,45 % та 0,22 % у структурі експорту та імпорту відповідно. Яблукам, грушам та айві припадає 6,64 % у структурі експорту та 0,71 % - у імпорті. На зміну балансу експортно-імпортних операцій вплинули поставки тропічних фруктів, а саме цитрусових на суму 216 млн. дол., які у структурі імпорту склали майже 44 % та бананів – на 144 млн. дол., яких було ввезено 29 % від імпортних поварів (табл. 8). Якщо розглядати продукти переробки овочів та фруктів, то найвищий показник припадає на соки з плодів та ягід (75,8 %) у експортних операціях і складає майже половину у імпортних (34,5 %).

На даний час суб'єкти господарювання пристосовуються до різних змін, а деякі, навіть, випереджають їх, використовуючи нову техніку та технології, нові підходи, методики, стратегії, ресурси та знання.

Таблиця 8

Сальдо зовнішньої торгівлі України плодами та продуктами їх переробки в 2018 р.

Код УКТЗЕД	Товарні позиції	Експорт		Імпорт		Сальдо, тис.дол.
		Тис. дол.	Структура, %	Тис. дол.	Структура, %	
8	Їстівні плоди та горіхи, всього, у т.ч.	228434,1	100	495552,1	100	- 267118,0
801000000	Горіхи кокосові, бразильські, кеш'ю	33,3	0,01	9662,1	1,95	-9628,8
802000000	Інші горіхи, свіжі або сушені	117139,4	51,28	18047,2	3,64	99092,2
803000000	Банани свіжі або сушені	27,1	0,01	144286,7	29,12	- 144259,6
804000000	Фініки, інжир, ананаси, авокадо, манго свіжі або сушені	5,8	0,00	25623,6	5,17	-25617,8
805000000	Цитрусові свіжі або сушені	448,4	0,20	216526,7	43,69	- 216078,3
807000000	Дині, кавуни свіжі	3322,5	1,45	1079,0	0,22	2243,5
808000000	Яблука, груші та айва свіжі	15173,7	6,64	3540,0	0,71	11633,7
809000000	Абрикоси, вишні, черешні, персики, сливи та терен свіжі	3165,9	1,39	21722,3	4,38	-18556,4

810000000	Інші плоди свіжі	8214,0	3,60	41650,6	8,40	-33436,6
811000000	Плоди та горіхи, сирі або варені у воді чи на парі, морожені, з доданням або без додання цукру чи інших підсолоджувальних речовин	78236,8	34,25	4233,9	0,85	74002,9
813000000	Плоди сушені	2667,2	1,17	9180,0	1,85	-6512,8
20	Продукти переробки овочів і фруктів, всього, у т.ч.	101823,0	100,0	110804,7	100,0	-8981,7
200600000	Овочі, плоди, горіхи консервовані з додаванням цукру	3043,4	2,99	845,3	0,8	2198,1
200700000	Варення, джеми, плодіві желе	2845,7	2,8	9268,4	8,4	-6422,7
200800000	Плоди, горіхи, приготовлені або консервовані іншим способом	18773,5	18,4	49014,8	44,2	-30241,3
200900000	Соки з плодів або овочів	77160,4	75,8	38280,5	34,5	38879,9

*Розраховано за даними Державної фіскальної служби України

Під цими змінами ми розуміємо поняття «крок вперед» або «розвиток». В економічній літературі важко знайти загальноприйняте визначення «розвитку», яке, в більшості випадках, розглядають як управління розвитком. В залежності від сфери застосування визначимо його основні напрями: інноваційний, інвестиційний, економічний, соціальний, регіональний та інші. Ми пропонуємо доповнити даний перелік логістичним розвитком і розглянемо його на прикладі ринку ПЯП. Отже, логістичний розвиток – формування ефективного логістичного ланцюга ринку ПЯП, в якому присутні й ефективно функціонують ланки переробки та зберігання продукції, що дають змогу забезпечити розширений товарорух на ринку та оптимізувати загальну додану вартість.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У ході дослідження автором визначено головні тенденції та логістичні проблеми ринку ПЯП, зокрема:

- близько 80 % виробництва плодів та ягід належать господарствам населення, які не в змозі ручною працею обробляти площі, збирати урожай, сортувати, калібрувати та транспортувати плоди та ягоди;
- урожайність плодово-ягідних насаджень залежить від кліматичних, технологічних та економічних факторів. Тому в садівництві рекомендується використовувати інноваційні сорти, які витримують низьку температуру;
- відсутність або нерозвиненість сховищ та морозильних камер змушують виробників продавати продукцію в період збору по заниженій оптовій ціні і частина врожаю використовується ними для переробки;
- відсутня оптова ланка системи товаропросування свіжої продукції плодів та ягід;
- відсутність системного підходу до виробництва та збуту продукції між учасниками ринку – державою, сільгоспвиробниками та покупцями;
- низька ціна на продукцію плодів, ягід та горіхів через відсутність інноваційної техніки та новітніх технологій;
- відсутність ОРСП, які забезпечують зв'язок індивідуальних виробників із оптовими покупцями та надають їм комплекс маркетингових послуг.

Для вирішення логістичних проблем автором пропонується:

1. створення заготівельних кооперативів (збутових), переробних, встановлення оптимальних цін та певних термінів збору врожаю, забезпечення їх спеціальним транспортом та мінімальними маршрутами доставки до переробних підприємств;

2. створення оптових ринків сільськогосподарської продукції;
 3. створення науково-дослідницьких центрів, розсадників або співпраця з науковими організаціями, і як результат, створення плодово-ягідного кластеру;
 4. побудова фруктосховищ у регіоні;
 5. скорочення терміну просування готової продукції;
 6. використання інструментів маркетингу для вивчення ринку ПЯП та змін попиту та пропозиції;
 7. побудова складських господарств та логістично-розподільчих центрів, які забезпечують взаємозв'язок на всіх стадіях товаропросування з усіма учасниками логістичного ланцюга;
 8. розвиток інтеграційних зв'язків та взаємодія суб'єктів сировинного та переробного секторів ринку дозволить залучити фінансові та матеріальні ресурси підприємств переробної промисловості, які зацікавлені в створенні сировинної бази для своєї діяльності;
 9. збільшення площ для закладки садівництва та ягідництва, горіхівництва.
- Вирішення логістичних проблем ринку плодів та ягід дозволить підвищити конкурентоспроможність української продукції на внутрішніх та зовнішніх ринках збуту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Методика визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку, затверджена Розпорядженням Антимонопольного комітету України від 5 березня 2002 р. № 49-р. / Конкурентне законодавство України: Юридичний збірник. – К.: АМКУ, 2002. – 296 с.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
3. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: sfs.gov.ua/ms/
4. Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД-2010). [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/kv10_i.html
5. Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vobu.ua/ukr/directory/uktzed>
6. Річний галузевий звіт «Садівництво та ягідництво в Україні - 2018», асоціація «Укрсадпром», - Київ, 2019р.
7. Нікішина, О.В. Логістична структура товарного ринку: теоретичні положення та прикладні аспекти. *Food Industry Economics*, 2019. 11(2).С.20-30. <https://doi.org/10.15673/fie.v11i2.1391>
8. Буркинський Б.В., Нікішина О.В. Принципи формування ефективних логістичних ланцюгів товарних ринків: монографія. - Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2019. - 80 с.
9. Нікішина О.В., Андрєєва Н.М., Лозова Т.П. Оцінка показників відповідального споживання й виробництва в Україні у контексті «зеленої» логістики. *Evropský časopis ekonomiky a managementu*. Issue 1. Volume 5. - Praha, 2019. PP. 278-287.
10. Лисюк В.М., Лозова Т.П. Проблеми та принципи управління логістикою ринку. Одеса: ІПРЕЕД НАН України, Економічні інновації: Зб. наук. праць. – Одеса, 2018. Вип. 67. с. 152-162.

REFERENCES

1. Metodyka vyznachennia monopolnogo (dominuiuchoho) stanovishcha subiektiv hospodariuvannia na rynku, zatverdzhena Rozporiadzhenniam Antymonopolnogo komitetu Ukrainy vid 5 bereznia 2002 r. № 49-r. / Konkurentsiine zakonodavstvo Ukrainy: Yurydychnyi zbirnyk. – K.: АМКУ, 2002. – 296 s. [in Ukrainian].
2. Ofitsiynyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: www.ukrstat.gov.ua [in Ukrainian].
3. Ofitsiynyi sait Derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: sfs.gov.ua/ms/ [in Ukrainian].
4. Klasyfikatsiia vydiv ekonomichnoi diialnosti (KVED-2010). [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/kv10_i.html [in Ukrainian].
5. Ukrainska klasyfikatsiia tovariv zovnishnoekonomichnoi diialnosti (UKTZED) [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://vobu.ua/ukr/directory/uktzed> [in Ukrainian].
6. Richnyi haluzevyi zvit «Sadivnytstvo ta yahidnytstvo v Ukraini - 2018», asotsiatsiia «Ukrasadprom», - Kyiv, 2019r. [in Ukrainian].

7. Nikishyna, O.V. (2019). Lohistychna struktura tovarnoho rynku: teoretychni polozhennia ta prykladni aspekty. Food Industry Economics. 11(2).S.20-30. <https://doi.org/10.15673/fie.v11i2.1391> [in Ukrainian].
8. Burkynskyi, B.V., Nikishyna, O.V. (2019). Pryntsypy formuvannia efektyvnykh lohistychnykh lantsiuhiv tovarnykh rynkiv: monohrafiia. - Odesa: IPREED NAN Ukrainy, 80 s. [in Ukrainian].
9. Nikishyna, O.V., Andrieieva, N.M., Lozova, T.P. (2019) Otsinka pokaznykiv vidpovidalnoho spozhyvannia y vyrobnytstva v Ukraini u konteksti «zelenoi» lohistyky. Evropský časopis ekonomiky a managementu. Issue 1. Volume 5. - Praha, PP. 278-287 [in Ukrainian].
10. Lysiuk, V.M., Lozova, T.P. (2018). Problemy ta pryntsypy upravlinnia lohistykoiu rynku. Odesa: IPREED NAN Ukrainy, Ekonomichni innovatsii: Zb. nauk. prats. – Odesa, Vyp. 67. s. 152-162 [in Ukrainian].